

2022

Ekstern utredning

**Endring i kjønnsroller og familiestruktur som følge
av statlige tiltak i reindriften**

Marit Meløy

Ekstern utredning

ENDRINGER I KJØNNSROLLER OG FAMILIESTRUKTUR SOM FØLGE AV STATLIGE TILTAK I REINDRIFTA

Marit Meløy

Innhold

1	Bakgrunn for utredningen	3
2	Metode og avgrensing	3
3	Reindriftskvinnenes rolle i den tradisjonelle reindriften.....	4
4	Endringer i kvinnerollen og familiestrukturen.....	5
5	En ny kvinnerolle	6
6	Næringspolitiske grep svekket den familiebaserte reindriften.....	7
7	Konsesjonsordningen usynliggjorde kvinnene	8
8	Avslutning.....	10
	KILDER	11

1 Bakgrunn for utredningen

Denne utredning er skrevet for Sannhets- og forsoningskommisjonen for å undersøke og kartlegge endringer i kjønnsroller og familiestruktur som følge av statlige tiltak i reindrifta fra og med 1800-tallet og fram til i dag. Dette innebærer blant annet næringspolitiske grep som ble tatt av norske myndigheter gjennom reindrifftsavtalen i 1976 og reindrifftsloven i 1978 og 2006. Tok konsesjonssystemet («driftsenhet») og tilskuddsordningene høyde for intern arbeidsorganisering i familiene og kjønnsdefinert kompetanse? Hvordan har teknologisk utvikling, utdanning og framvekst av lokale arbeidsplasser påvirket den kvinnelige deltakelsen i reindrifta?

Reindrifta har gjennomgått store endringer fra 1800-tallet med hensyn til teknologi, bosetning, organisering og driftsformer. Overgangen fra å være en naturalhusholdning til en pengeøkonomi har ført til endringer i kvinnes stilling, familiestruktur og kjønnsroller. Norske myndigheter har over tid bygd opp et forvaltningssystem rundt reindrifta som ikke har tatt utgangspunkt i samiske samfunnsforhold og rettsoppfatninger. Disse endringsprosessene har særlig fra 1960-tallet virket endrende på reindriffts sosiale organisering, og på kvinners og familiens rolle i reindriften.

2 Metode og avgrensning

Utredningen baserer seg på dokumentanalyse. Skriftlig materiale fra kartlegginger og forskning om kvinner i reindrifta blir analysert. Det har i reindrifftsavtalesammenheng vært nedsatt flere arbeidsgrupper om kvinner i reindriften, og rapportene fra disse gruppene er og sentral en kilde om kvinnes stilling reindrifta. Det er gjort noe forskning på kvinner i reindriften, og i all hovedsak fra det nordsamiske området.

Kartleggingene og undersøkelserne om kvinner i reindrifta i nyere tid er i stor grad fra Indre-Finnmark. Det foreligger lite materiale om kvinnerollen fra andre områder, selv om enkelte av kartleggingene har hatt hele det samiske reindrifftsområdet som nedslagsfelt. Innen rammene for denne utredningen er det derfor ikke mulig å belyse regionale forskjeller, og utredningen har derfor en geografisk slagside i Finnmark. De endringsprosessene som beskrives i denne utredninga har imidlertid gjort seg gjeldende i andre reindrifftsområder tidligere, slik at det som fremkommer om kvinnerollen i utredninga trolig også er beskrivende for det sørsamiske området. Med det omfanget dette arbeidet har, har det ikke vært mulig å gjøre undersøkelser fra andre områder.

Dagens reindriftskvinner er ikke en ensartet gruppe. Det er variasjoner knyttet til alder, om de arbeider i eller utenfor reindrifta, men også i ferdigheter og ambisjoner. Reindriftskvinnene er kvinner med rein i eget merke, eller som har tilhørighet til reindrifta gjennom ekteskap/samboerskap. I rammene for denne utredningen har det ikke vært mulig å gå i dybden av de ulike rollene reindriftskvinnene har, og det er derfor den mest vanlige kvinnerollen som beskrives.

3 Reindriftskvinnenes rolle i den tradisjonelle reindriften

”The nomadic women of the past were more active in the field than many men today. They were free to decide their own herding affairs” (Beach 1982:140)

For å si noe om hvilke endringer familiestrukturen og kvinnerollen har gjennomgått er det naturlig å se på hvilken rolle kvinnene hadde i den tradisjonelle reindriften. Når jeg i denne utredninga skriver om den tradisjonelle reindriften, er det reindriften før mekaniseringen og moderniseringen som i størst grad har gjort seg gjeldende fra 1960-70-tallet.

Det er av flere blitt pekt på at reindriftskvinnene i den tradisjonelle reindriften hadde enn sterkere og en mer selvstendig stilling både i husholdet og i siidaen enn det de har i dag. (Joks 2007; Karlstad m. fl. 2002; Balto 1986. I likhet med mange andre urfolkssamfunn, var samiske kvinner i stor grad likestilte med menn knyttet til at man hadde komplementære domener, roller og oppgaver i det tradisjonelle samfunnet. Dette ga kvinnene selvstendighet og kontroll over visse arenaer (Kuokkanen 2007).

Basert på skriftlige kilder påpeker blant annet Asta Balto (1986, 1997) at den reindriftssamiske kvinnen har hatt en sentral stilling i sitt samfunn. Balto viser til at kildene viser til en funksjonell arbeidsdeling mellom menn og kvinner, som ikke nødvendigvis var kjønnsdiskriminerende. Balto mener videre at kvinnens stilling i forhold til økonomi, juridiske rettigheter og sosiale situasjon bekrefter en tradisjon der kjønnene er likestilte.

Erik Solem (1933) som var sorenskriver i Tana beskriver at den samiske kvinnen har en selvstendig stilling både innen familien og samfunnet. Han viser til at kvinnene økonomisk har en stor selvstendighet. Innen reindriften var det tradisjonelt ofte kvinnen som styrte familiens økonomi. Det var også vanlig at kvinner hadde rådighet over egen formue og eiendeler, og at arven ble fordelt likt mellom kvinnelige og mannlige arvtakere (Balto 1986; Kuokkanen 2007).

Arbeidsdelingen mellom menn og kvinner er godt beskrevet i mange kilder. Tradisjonelt har reindriftens egne sosiale institusjoner, som siida og báiki (hushold) vært de bærende elementene i organiseringen av reindriften. Báiki er en økonomisk selvstendig enhet, og báikedoallu omfatter de oppgaver som skal sikre husholdets eksistens - birgejupmi. Báikedoallu og dens sammensetning skaffer tilveie midler til eget arbeid og livsopphold, og svarer for arbeidsforpliktelsene innen siidaen. (Sara 2001).

Mikkel Nils Sara peker på at det tradisjonelt i reindriften er to typer arbeidsdeling innenfor husholdet; arbeidsoppgaver med grunnlag i kjønnsbestemt opplæring og arbeidsoppgaver alle i husholdet må beherske. Duodji, produksjon av tradisjonelle klær og bruksgjenstander, har hatt en veldig klar kjønnsbestemt arbeidsdeling, der kvinner har hatt ansvar for produksjon av klær, noe som var et kontinuerlig arbeid. Et hushold uten kvinnelige medlemmer var utenkelig i den tradisjonelle reindriften. Menn stod for produksjon av forskjellige bruksutstyr. Arbeidet med reinflokkene var en arbeidsoppgave hele husholdet måtte beherske:

”Arbeid med enkelt dyr og flokk topper seg i visse perioder, som før og under vår- og høstflytting eller under tilfeldige og uønskede sammenblandinger av flokker. Da må i prinsippet alle kunne mobiliseres til oppgaven å opprettholde eller gjenopprette sedvanlig og ønsket orden” (Sara 2001:87).

Også Solveig Joks (2007) viser til at kvinner og menn til en viss grad har hatt en kjønnsdelt arbeidsdeling, selv om denne delingen ikke var konstant. Kvinnene deltok etter behov i de fleste arbeidsoppgaver, avhengig av blant annet livsfase og størrelsen av siidaen og reinflokket. Både unge kvinner og menn deltok aktivt i gjetearbeidet. I familiene gikk den kjønnsmessige arbeidsdelingen ut på at mannen arbeidet mest med reinen. Mens kvinnene, etter at de fikk barn, arbeidet mest i husholdet med oppgaver som duodji, omsorg og sosialisering av barn.

Asta Balto (1986) beskriver barneoppdragelsen i reindriftssamiske familier basert på historiske kilder. Hun sier at foreldrene legger vekt på at barna føres inn i den livsformen de selv har, og at gutter og jenter stort sett fikk den samme oppdragelsen. Forskjellen framtrer når barna skal lære de ferdigheter som er ulike for de to kjønnene. Barna ble tidlig oppdratt i retning av de rollene de skulle ha som voksne. Jenter blir lært opp til å overta moras oppgaver, mens guttene får trening i arbeidet med rein. Balto påpeker at jentene også ble opplært i arbeidet med reinen, noe som tyder på at oppdragelsen gjør jentene mer fleksible til å gå inn i ulike roller.

I en undersøkelse av arbeidsoppgaver blant reindriftskvinner som var fulltidsarbeidende i reindrifta i Karasjok og Kautokeino i 1977, slås det fast at kvinnene på det tidspunktet hadde en viktig rolle i familiearbeidet og allsidige arbeidsoppgaver: bl.a. direkte med reinen, slaktning, bearbeiding av slakt, tilberedning av mat og råvarer for klær og utstyr, sying/duodji, høsting og sanking, barnepass/stell, matlaging, vedlikehold og administrasjon av utstyr/forberedelse til arbeid med flokken. (Diedut 1988)

4 Endringer i kvinnerollen og familiestrukturen

Asta Balto (1997) mener at moderniseringen av det samiske samfunnet førte til endringer i mange praksiser og tradisjoner der kvinnene hadde en sterkere rolle, og at dette er en indikasjon på en patriarkalsk innflytelse som fulgte med de samfunnsmessige endringene.

Det er særlig endringene i bosetningsmønsteret som har ført til endringer i familiestrukturen i reindriften. Tidligere fulgte hele familien reinflokket på dens flyttinger mellom de ulike årstidsbeitene. I reindriftsforskningen fra Indre-Finnmark har flere pekt på en rekke faktorer som fra 1960-tallet medførte store endringer for reindriftsfamiliene. På 60-tallet kom en skolereform som innførte niårig skole, med daglig skolegang fra august til juni. Dette førte til en oppsplitting av foreldre og barn, i første omgang ved at barna bodde på internat. Familiene bosatte seg etter hvert i tettstedene. I samme periode skjedde det også en sentralisering av reindriftsbefolkningen, med en statlig bostøtteordning som gjorde det mulig for reindriftsfamiliene å etablere seg i hus med tilknytning til vei. (Utsi 2010).

Samtidig skjedde det en teknologisk utvikling med mekanisering av reindrifta som medførte store endringer både for arbeidet med reinen og bosetningsmønsteret til reindriftsfamiliene. Særlig snøscooterens inntreden i reindrifta muliggjorde rask forflytning. Reinflokket som tidligere var dagsreiser unna tettstedene, kom nærmere i tid og førte til en pendling mellom reinflokket og hjemmet. Bofastheten førte til en frakobling av kvinnene og barna fra den daglige reindrifta. Man fikk en klarere kjønnsdeling av selve arbeidet, men også et romlig skille. Mennene er på fjellet og familiene er i bygda. (Utsi 2010).

Den mest vanlige tilpasninga blant reindriftsfamiliene i dag er at mannen arbeider med reinflokken til daglig, mens kvinnen har lønnsarbeid utenfor reindriften. Mekaniseringen av reindrift og det nye bosetningsmønsteret førte til et økende behov for pengeinntekter, og kvinners lønnsinntekter ble et viktig bidrag til reindriftshusholdenes økonomi.

Reindriftshusholdene henter en betydelig del av inntektene utenfor reindriften. Det er i all hovedsak kvinner som står for denne inntekten. Lønnsinntektene utenfor næringen er høyere enn kjøttinntektene (Økonomisk utvalg 2019).

Med utdanning og lønnsarbeid beveger kvinnene seg ut av husholdet og ut av reindriften, og inn i et annet arbeidsliv. Mange reindriftskvinner har tatt høyere utdanning, og fyller viktige roller og funksjoner i arbeidslivet og lokalsamfunnene de lever i. (Utsi 2010, Eira og Meløy 2018).

5 En ny kvinnerolle

Kvinnens arbeidsoppgaver endret seg med modernisering av reindriftsnæringen, endret boform og økende krav til økonomisk inntjening til husholdet (Karlstad m. fl. 2002). Jeg vil her beskrive kvinne- og kjønnsrollene i en ny tid.

Kvinnene deltar etter behov i de fleste arbeidsoppgaver i reindriften. Hvilke arbeidsoppgaver de har avhenger av behovene i den enkelte siida. Kvinner har en viktig rolle i báikedoallu som planleggere, tilretteleggere og administratorer. Ivaretagelse av biprodukter, duodji, materialforvaltning, papirarbeid, vedlikehold av utstyr og sosialisering av barn er viktige arbeidsoppgaver for kvinner. (Utsi 2010).

Tidligere var duodji til eget bruk en viktig del av kvinnenens arbeidsoppgaver. Allerede i 2002 viste en undersøkelse at kvinner som har annet arbeid utenfor reindriften har liten tid å drive med duodji, og at dette arbeidet er så tidkrevende at det prioriteres bort. Produksjonen av duodji er i stor grad blitt erstattet av kjøpte klær og produkter (Karlstad m. fl. 2002). Fabrikklagde klær kan imidlertid ikke erstatte duodjiproduktene, og husholdet har fortsatt behov for både skaller og pesk. Det er ofte de eldre kvinnene som syr disse plaggene, mens andre igjen kjøper det de trenger. Den yngre generasjon kvinner er mindre virksomme innenfor duodji enn tidligere (Utsi 2010, Nordin 2007).

Det er menn som i størst grad arbeider ute med reinsdyra, men mange kvinner deltar også i perioder aktivt under gjeting, flytting og arbeid i reingjerdet. I hvor stor grad kvinner deltar i det direkte arbeidet med reinen avhenger av siidaens og husholdets behov, men også av kvinnens egne interesser, ferdigheter og tid til rådighet for deltagelse. I reindriften har det etter hvert blitt en klar hierarkisering av arbeidsoppgavene, der arbeidet med reinen er tillagt mest status. Samtidig blir selve arbeidet med reinen tilskrevet mannlige kjønnssegenskaper. (Utsi 2010). Dette gjenspeiler seg også i reindriftenes styringsorganer, der det over tid har vært en sterk underrepresentasjon av kvinner.

Kvinner har en viktig rolle i forhold til opprettholdelse av den kulturelle bærekraften og videreføring av tradisjonell kunnskap. Kvinnenens rolle som kulturbærere har blitt vektlagt i den offentlige diskursen om kjønnsroller i reindriften. Kvinnene tillegges et stort ansvar både av seg

selv og andre i å bevare kulturelementene i reindrifta og å videreføre kulturen til neste generasjon (Utsi 2010). Solveig Joks (2007) sier at det tidligere var en selvfølge at barn ble sosialisert naturlig inn i reindrift, men at den opplæringa som tidligere skjedde naturlig gjennom det daglige arbeidet i reindrifta ikke lenger er like sterk.

I de aller fleste reindriftsfamilier er det kvinnene som har hovedansvaret for barna, og det er naturlig at kvinne da og har ansvaret for husholdsarbeidet. Etter hvert som man får barn, kan det bli vanskeligere å delta i det daglige arbeidet med reinen. Deler av arbeidet med reinen er fysisk krevende. Arbeidsdelingen i reindrifta bunner derfor også i praktiske hensyn. I mange reindriftsfamilier blir jentene oppmuntret til å ta utdanning, og guttene til å ta over reindrifta. (Utsi 2010).

Et moderne arbeidsliv stiller høye krav til reindriftskvinnene, samtidig som den tradisjonelle rollen kvinnene hadde i reindrifta fortsatt preger kvinnenes hverdagsliv. Husholdets behov for lønnsinntekter er hovedgrunnen til at kvinnene har gått ut i arbeidslivet, samtidig som mange av de tradisjonelle arbeidsoppgavene er videreført i nye former. Reindriftskvinnene har en viktig funksjon som bakkemannskap, er koordinatorene som har en sekundær, men likevel helt sentral, rolle i husholdet og siidaen. Kvinnene har en viktig rolle i sosialiseringen av barna, og en viktig rolle som arbeidskraft i de mest arbeidsintensive periodene i reindrifta. Ved lønnsarbeidet har også kvinnene en viktig rolle som selvstendige familieforsørgere i eget hushold. (Utsi 2010).

6 Næringspolitiske grep svekket den familiebaserte reindriften

De næringspolitiske grepene som ble tatt av norske myndigheter overfor reindriftnæringen har bidratt på mange måter til å svekke reindriftskvinnenes stilling. Det systemet som av norske myndigheter allerede fra slutten av 1800-tallet ble bygd rundt reindrifta manglet kompetanse i samiske samfunnsforhold og hadde liten kulturforståelse. Reindriftnas møte med det moderne samfunnet og et statlig forvaltningsapparat har ført til at kvinnene har fått en svakere formell og politisk stilling i reindrifta enn menn. (Utsi 2010).

Med innføringen av reindriftsavtalen i 1976 og en ny reindriftslov i 1978 kom det et stadig økende fokus på rasjonalisering og økonomisk vekst for reindrifta som næring. Reindriftsavtalen har en overordnet målsetning om å støtte opp reindrifta som en kjøttproduserende næring og som avgjørende for bevaring av den samiske kulturen. Johan Klemet Kalstad mener at den først og fremst sto for økonomisk rasjonalisering, og at denne var en manifestasjon av reindriftnas overgang til ny samfunnsorden. (Kalstad 1999).

Allerede i 1987 kom det en rapport, på oppdrag fra Kommunal- og arbeidsdepartementet om kvinnenes stilling i reindrifta, som slo fast moderniseringen har ført til at kvinnearbeidet i reindrifta har lavere status enn mannens arbeid, og at lov- og avtaleverk gjenspeiler og forsterker dette og bidrar til en svekkelse av kvinnens rolle. (Komissar m. fl. 1987).

Solveig Joks (2007) mener at med økt fokus på kjøttproduksjon, ble det også tillagt mer status på det direkte arbeidet med reinflokkene enn det andre arbeidet i reindrifta. Joks (2001) hevder at de tradisjonelle kvinneoppgavene i reindrifta er mindre verdsatt av offentligheten enn arbeidet i siidaen hvor de fleste menn har sitt virke.

I reindriftspolitikken er de fleste økonomiske tilskuddsordningene knyttet opp mot siidaandelene (tidligere driftsenheter). Få kvinner er ledere for siidaandeler, og dette betyr at de økonomiske rammebetingelsene for reindriftskvinnene er betydelig svakere enn for mennene.

7 Konesjonsordningen usynliggjorde kvinnene

«Det synes klart at man ved vedtakelsen av driftsenhetsbestemmelsene i reindriftsloven av 1978, og særlig ved implementeringen av de nye bestemmelsene, i svært liten grad tok hensyn til tradisjonelle rettigheter og rettsoppfatninger i reindriftsnæringen. I denne prosessen er det kvinnen som fremstår som den tapende part» (Henriksen 2001:39)

Konesjonsordningen med driftsenhetene ble innført med reindriftsloven av 1978, og ble et viktig instrument for den statlige styringen av reindrifta. Driftsenhetene ble tildelt enkeltpersoner, og rettigheter og plikter i reindrifta ble knyttet til disse. Særlig viktig var det at økonomiske tilskudd over reindriftsavtalen ble knyttet opp mot den enkeltpersonen som hadde driftsenheten (i dag siidaandelen).

De aller fleste driftsenhetene ble tildelt menn. Utdelingene av driftsenhetene ble gjort av områdestyrene, etter saksbehandling utført av det statlige forvaltningsapparatet, der det i avgjørelsene ble vektlagt kjennskap til arbeidet i reindrifta. I denne prosessen ble arbeidsoppgaver utført av menn vektlagt og man tok gjerne utgangspunkt i hvem som ble regnet som familiefedre da loven kom i 1978. Noen år etter at driftsenhetene ble innført, i 1985, var hele 90% av disse eid av menn. (Karlstad m. fl 2002)

Det er blitt hevdet at kvinnenenes arbeid i reindrifta ikke ble verdsatt ved innføring av driftsenheter, og gjorde kvinnenenes arbeid til en uvesentlig del av driften.

Søkeren skulle helst ha arbeidet aktivt i næringen de siste årene, og med dette ble det ment det direkte arbeidet med reinen ute. Dette fikk ulike konsekvenser for gutter og jenter når det gjaldt tildeling av driftsenhet, der jentene i større grad fikk avslag på sine søknader. (Kalstad m.fl. 2002).

Jurist og urfolkseksperter John B. Henriksen konkluderte i 2001 at reindriftskvinnene er langt svakere stilt enn menn i næringsmessig sammenheng. Henriksen peker på dette som den sentrale rettslige utfordringen for kvinner i reindriften. Med driftsenheten ble det innført en ordning som var fullstendig ukjent i reindrifta, og som innebar at man i realiteten begynte å praktisere pater familias prinsippet i en næring hvor ektefellene tidligere hadde vært likestilt:

” Med andre ord at rettighetene og pliktene i reindriftsnæringen ble samlet i familiefarens hånd” (Henriksen 2001:39)

I 1996 ble det foretatt en revisjon av reindrifftsloven der man blant annet utvidet definisjonen av driftsenheten, slik at driftsenheten fra da av kunne drives av ektefellene i fellesskap. John Bernhard Henriksen mener at lovendringen var av viktig prinsipiell betydning, men at den ikke førte til en vesentlig forbedring av kvinners rettigheter og posisjon i reindrifta. Selv om ektefellene ble registrert med felles driftsenhet, så var de aller fleste kvinner fortsatt underlagt ektemannens næringsdrift (Henriksen 2001).

I Reindrifftsloven av 2007 er driftsenhet erstattet med siidaandel. En siidaandel er en familie som driver reindrift under ledelse av en person eller av ektefeller/samboere i fellesskap. I motsetning til 1978-lovens driftsenhet, anerkjenner den nye loven familieperspektivet i sin definisjon av siidaandelen.

I følge Totalregnskapet for reindriffts-næringen har 13,7 % av det totale antallet siidaandeler i 2020 kvinnelige innehavere, til sammen er det 74 kvinnelige siidaandelsledere. Majoriteten av de kvinnelige innehaverne er mellom 31 og 50 år. 21 % av driftsenhetene er felles siidaandeler, der begge ektefellene er registrert som innehavere, til sammen gjelder det 115 siidaandeler. De fleste siidaandeler, 65%, ble innehatt av menn alene, de utgjør til sammen 349 mannlige siidaandelsledere (Landbruksdirektoratet 2020)

Det er tildelt få nye driftsenheter/ siidaandeler siden 1988, og prosentandelen kvinner med egen driftsenhet/siidaandel har vært stabil siden 1988. Ved generasjonsoverganger prioriteres vanligvis gutter. Kvinner har derfor få muligheter til å etablere seg i reindrifta med egen siidaandel, noe som er problematisk i forhold til at rettigheter i reindrifta blir av statlige myndigheter tett knyttet opp mot det å ha siidaandel. Den gradvise svekkelsen av kvinnes stilling i reindrifta som startet med fornorskningen gir seg også uttrykk i tallmaterialet over fordelingen av antall rein, der kvinner i 2020 sto som eiere av 26% av det totale reintallet.

Svekkelsen av kvinner rettigheter og stilling i reindrifta har også ført til at man etter hvert ser en underrepresentasjon av kvinner i reindriftas egne organer. Dette står i motsetning til den relativt store andelen av kvinner som var med i det tidlige organisasjonsarbeidet, særlig i det sørsamiske området. I de senere år er det flere kvinner som har markert seg som talspersoner for egne siidaer, for eksempel i arbeidet mot arealinngrep, mens det fortsatt er flest menn i de formelle posisjonene. Kvinnes arbeidsoppgaver i reindrifta er til dels blitt færre, mindre fleksible og mindre synlige i forhold til den sentrale rollen de tidligere hadde i husholdet. Det er flest menn som har siidaandeler. Kvinner har en betydelig høyere inntekt utenfor reindrifften enn menn. Dette gjelder også kvinnelige siidaandelsledere, som har en større inntekt utenfor reindrifften enn de mannlige siidaandelslederne. Kvinner eier mindre rein enn menn, og siidaandelene med kvinnelig leder har i gjennomsnitt færre rein enn siidaandelen med mannlig leder. Ektefeller og samboere, hvorav majoriteten er kvinner, har færrest rein, kun 4% av det totale reintallet. (Økonomisk utvalg 2019)

Innføringen av driftsenhet/siidaandeler har ført til at kvinners deltakelse og rettigheter i reindrifta i stor grad er knyttet til menn. Lederen av siidaandelen har blant annet myndighet til å bestemme hvem som kan ha rein i andelen, medlemmenes reintall, uttak av slaktedyr og fordeling av statlige subsidier og erstatninger. Dette er i strid med den samiske rettsoppfatningen der alle har full råderett over egne rein. Dette er også problematisk på grunn

av reindriftras stilling som en samisk kulturbærer, noe som er nært knyttet til den enkelte reineiers identitet og kulturelle tilhørighet.

I forskningslitteraturen og kartleggingene av kvinnerollen er det nesten utelukkende fokus på kvinner som ektefeller eller mødre. En annen og stor gruppe kvinner det er liten fokus på, er kvinner som har rein i eget merke, men som har verken egen siidaandel eller er ektefelle/samboer som driver i reindriftra. Dette er kvinner som er født og oppvokst i reindriftra, og der reindriftra er en viktig del av deres samiske identitet og kulturelle tilhørighet. Meløy og Eira (2018) påpeker at flere har uttrykt bekymring for disse kvinnes rettigheter i forbindelse med reintall og andre reguleringer og innskrenkninger av reindriftra. Denne problemstillingen gjelder for så vidt ikke bare kvinner, men alle reineiere uten siidaandel.

8 Avslutning

Den familiebaserte strukturen er det bærende elementet i reindriftra, og den kulturelle bærekraften i reindriftra hviler på denne. Både menn og kvinner har en sentral rolle i å opprettholde kulturen som gjør reindriftra til en særegen næring. Det er kvinnene som i størst grad har opplevd endringer i sin rolle og stilling i reindriftra. (Meløy og Eira 2018)

De næringspolitiske grepene siden 1976 har ført til at det i de økonomiske strukturene i reindriftra er det en klar skjevfordeling, og at kvinners rettigheter i reindriftra er svekket. Det er mennene som innehar siidaandelene som fullt ut realiserer rettighetene i reindriftra, og det er mennene som eier reinen.

Gjennom reindriftravtalen er det siden 1999 blitt satt av midler til å styrke kvinnes stilling. Disse tiltakene har midlertid ikke hatt en synlig og målbar effekt. (Utsi 2010). Målsettingene som er formulert er generelle, og har en bred tilnærming. Likestillingstiltakene er derfor av mer symbolsk karakter, der man søker å korrigere skjevdelingen mellom menn og kvinner, uten å endre den underliggende strukturen som forårsaker dette. (Utsi 2010, Meløy og Eira 2018).

KILDER

- Balto, Asta. 1986. Samisk barneoppdragelse og kjønns sosialisering : en studie i foreldres og andre voksnes forståelsesformer. Universitetet i Oslo. Pedagogisk forskningsinstitutt
- Balto, Asta. 1997. *Samisk barneoppdragelse i endring*. Ad Notam Gyldendal.
- Beach, Hugh. 1982. The Place of Women in the Modern Sameby. An Issue in Legal Anthropology. Antropologisk forskning.
- Diedut 1979:4. Flyttsamekvinnens arbeidssituasjon / Boazosámi æmidiid bargodilálašvuodat. Guovdageaidnu: Sámi Instituhtta
- Henriksen, John B. 2001. Notat om reindriftskvinnens rettstilling. I *Seminarrapport Kvinner og reindrift*. Alta: Reindriftsforvaltningen.
- Joks, Solveig. 2001. Boazosámi nisssonolbmot. Guovddážiis báike- ja siidadoalus muhto vajálduvvon almmolaččat. Diedut nr. 5. Guovdageaidnu: Sámi Instituhtta.
- Joks, Solveig. 2007. Boazodoalu máhtut áiggis áigái. Etniid doaibma árbevirolaš oahpaheamis boazodoalus. Diedut nr. 3. Guovdageaidnu: Sámi Instituhtta.
- Karlstad (red), Kari Folkenborg, Jan Åge Riseth og Unni Krogh. 2002. *Kvinner i reindrifta. Samarbeidsrapport*. Oslo: NIBR/ Norut samfunn.
- Komissar, Mariann, Møystad, M., Rognlie, K. 1987. Kvinnens stilling i reindriftsnæringen: "Har det norske samfunnets lov- og regelverk påført reindriftskvinnene likestillingproblemer i nyere tid?". Oslo: Rådet for arbeidslivsstudier, Universitetet i Oslo
- Meløy, Marit og Eira, Majjen R 2018. *Kvinnerettede tiltak i reindrifta*, Sámi allaskuvla.
- Nordin, Åsa. 2007. Renskötseln är mitt liv: analys av den samiska renskötselns ekonomiska anpassning. Umeå : Centrum för samisk forskning, Umeå Universitet
- Kuokkanen, Rauna. 2007. Myths and realities of sami women: a post-colonial feminist analysis and transformation of Sami society. I Green, Joyce (ed.) *Making space for indigenous feminism*. Manitoba/ London: Fernwood Publishing / Zed books.
- Landbruksdirektoratet (2020) Totalregnskapet for reindriftsnæringen. Regnskap 2019 og budsjett 2020. Rapport NR. 39/2020
- Landbruks- og matdepartementet.(LMD) 2004. KVINNENES SITUASJON I REINDRIFTEN. Vurdering av tiltak for å utvikle en mer målrettet og faktisk likestilling i reindriften. Meld. St. 32 (2016-2017) *Reindrift - Lang tradisjon - unike muligheter*.
- Reindriftsforvaltningen 2010. *Reindriftkvinner i Norge*. Alta: Reindriftsforvaltningen.
- Reindriftsforvaltningen 2010. Rapport fra arbeidsgruppe 21.10.2010. Likestilling i reindriften - uten kvinner stopper reindriften - Vurdering og kartlegging av eksisterende utredningsmateriale og konkrete tiltak for å fremme likestillingen i reindriften.
- Sara, Mikkel Nils. 2001. Reinen - et gode fra vinden : reindriftens tilpasningsformer i Kautokeino. Karasjok: Davvi Girji
- Solem, Erik, 1933, Lappiske rettsstudier.
- Utsi, Marit Meløy (2010). *Mellom kultur og økonomi. Reindrift og kvinners hverdagsliv*. Masteroppgave, Universitetet i Tromsø
- Økonomisk utvalg. 2019. Totalregnskap for reindriftsnæringen.